

Dr hab. Ewa Willim
Katedra Językoznawstwa Angielskiego
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Kraków, dnia 30.05.2018

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Judyty Pawliszko pt.

***A sociolinguistic analysis of Mexican-American bilingualism:
Spanglish as a cultural phenomenon***

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska pani mgr Judyty Pawliszko poświęcona jest hybrydzie językowo-kulturowej znanej pod nazwą spanglish, której bazę stanowi meksykańska odmiana j. hiszpańskiego (z jego wariantami terytorialnymi i środowiskowymi), a amerykańska odmiana j. angielskiego stanowi źródło szeroko pojętych zapożyczeń i wtrąceń, obejmujących zarówno jednostki i wyrażenia leksykalne, jak i struktury składniowe. Kodem tym posługuje się społeczność imigrantów meksykańskich zamieszkujących głównie południe USA, w szczególności tereny wzdłuż granicy pomiędzy Meksykiem i USA, a także większe aglomeracje miejskie w innych regionach USA z dużymi skupiskami ludności pochodzenia meksykańskiego.

Cele i zakres pracy, jak również jej metodologia, obejmująca wycinkowe badania empiryczne przeprowadzone na grupie respondentów posługujących się wspomnianym socjolektem, uwzględniające porównanie z osobami jednojęzycznymi, których celem było uzyskanie informacji na temat sytuacji językowo-kulturowej społeczności imigrantów meksykańskich w USA, w tym informacji dotyczących zakresu użycia j. hiszpańskiego i angielskiego w różnych sytuacjach komunikacyjnych, nauki obu języków, oraz roli w kształtowaniu i zachowaniu tożsamości jedno- i dwu-kulturowej mieszczą się w paradygmacie makro socjolingwistyki, działu językoznawstwa badającego m.in. zjawiska z zakresu języka jako kwalifikatora kulturowego w kontekście politycznym, społecznym, narodowym i międzynarodowym. Dwujęzyczność badana jest w rozprawie także w ramach teorii kontaktu językowego, a mniejszym stopniu sięga również do rozważań z zakresu psychologii.

Rozprawa podzielona jest na pięć uzupełniających się i tworzących spójną całość rozdziałów, w tym cztery teoretyczno-metodologiczne, stanowiące bazę dla autorskiego badania empirycznego, oraz rozdział empiryczny, który zawiera szczegółową analizę zebranego materiału. Ponadto rozprawa zawiera obszerną

Wydział Filologiczny

Institut

Filologii Angielskiej

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

1 www.ifa.filg.uj.edu.pl

część wprowadzającą, podsumowanie, zawierającą nieco ponad 200 pozycji bibliografię prac cytowanych w rozprawie, streszczenie, listy tabeli i wykresów, oraz trzy aneksy, których lista znajduje się w spisie treści. Całość pracy obejmuje 294 strony.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Autorka pracy postawiła sobie kilka celów badawczych, głównie ściśle socjolingwistycznych, a w mniejszym stopniu językoznawczych, z których każdy można uznać za ambitny i wnoszący do wybranej dziedziny badań. Należy podkreślić, że badane zjawisko ma dość bogatą literaturę, jednak w odróżnieniu od wcześniejszych badań, autorka podkreśla w rozprawie kulturowy wymiar spanglisha, tym samym wnosząc do badań nad językami społeczności dwujęzycznych cenny wątek, na który zwraca również uwagę w swoich badaniach nad zjawiskami językowymi charakterystycznymi dla odmiany spanglish w literaturze C. Montes-Alcalá w artykule w specjalnym tomie czasopisma *Language and Literature* z roku 2015, poświęconym roli przełączania i mieszania kodów językowych w literaturze, jak również we wcześniejszych swoich pracach.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Zasadniczym celem rozprawy jest opis dwóch zjawisk związanych z emigracją ludności meksykańskiej na południe USA: dwujęzyczności i dwukulturowości hiszpańsko-angielskiej wśród diaspory meksykańskiej oraz hybrydy językowej (spanglish) powstałej na bazie rodzimego dla imigrantów j. hiszpańskiego i języka nowego otoczenia językowego, tj. amerykańskiej odmiany j. angielskiego, w tym ocena kulturotwórczej roli badanego kodu, a w szczególności jego roli w skutecznej i precyzyjnej komunikacji, a także w budowaniu więzi z innymi Meksykanami osiadłymi w USA.

Cele pracy są jasno i rzetelnie sformułowane i omówione w stosunkowo obszernym, liczącym 11 stron wstępie do rozprawy, gdzie opisana jest również metodologia badań oraz narzędzia badawcze wykorzystane w gromadzeniu i analizie materiału badawczego. Autorka wprowadza tu termin spanglish w jego kontekście historycznym i socjo-kulturowym, ukazując różne definicje tego kodu językowego i powiązanych z nim postaw wartościujących systemy językowe, wyrosłych na gruncie aksjologii języka, w których dużą rolę odgrywają normy i wzorce językowe a także niechęć do zmian i innowacji wykraczających poza przyjętą normę kulturową języka. W tym kontekście zrozumiałe są oceny negatywne zjawiska jakim jest spanglish wśród komentatorów upatrujących w języku nośnika tożsamości etnicznej i kulturowej a także wzorców poprawności językowej. Niemniej, ponieważ język żyje w umysłach swoich użytkowników, bada-

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 49 71

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

ną hybrydę można też postrzegać jako funkcjonalny kod odzwierciedlający typ i stopień adaptacji imigrantów meksykańskich do realiów ich nowego otoczenia, który poszerza ich kompetencje językowe i kulturowe, a zatem jest środkiem wzbogacenia systemu wartości i wiedzy o charakterze kulturowym i językowym. Autorka przyjmuje, że spanglish jako kod powstał na skutek zaistnienia sytuacji bilingwalnej, a zatem jest to zjawisko powstałe na podłożu bilingwizmu. Według autorki jest to jednocześnie zjawisko wyrosłe na podłożu dwukulturowości. W tym kontekście, za logiczny należy uznać układ pracy, w której w rozdziale 1 autorka dokonuje przeglądu literatury i ukazuje różne podejścia do kwestii bilingwizmu, zarówno na gruncie socjologii języka, jak i psychologii, w rozdziale 2 opisuje językowe aspekty bilingwizmu wynikające z kontaktu językowego, rozdział 3 poświęca opisowi badanego kodu spanglish w jego wymiarze językowym i kulturowym, w rozdziale 4 opisuje diasporę meksykańską w USA, koncentrując się na sytuacji językowo-kulturowej ludności pochodzenia meksykańskiego w Los Angeles, skąd pochodzą ankietowani użytkownicy spanglish, a rozdział 5 poświęca szczegółowej analizie zebranego materiału empirycznego.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

W rozdziale 1, zatytułowanym *Bilingualism*, autorka dokonuje przeglądu bogatej literatury dotyczącej bilingwizmu, za którą wprowadza różne typy bilingwizmu i typy powiązań pomiędzy dwujęzycznością i dwukulturowością, a także odnosi się do kwestii dwujęzyczności i dyglosji, wokół których w socjolingwistyce od ponad pół wieku toczy się ożywiona debata. Problemem dwukulturowości omówiony jest z pozycji tzw. etnograficznej teorii języka oraz teorii językowego obrazu świata, osadzonej w nurcie relatywizmu językowego, przyjmując tę ostatnią jako bazę filozoficzną i metodologiczną swojego badania. Omawiany rozdział oparty jest na szerokiej literaturze i autorka ma pełne prawo do przyjęcia obranej teorii jako osnowy filozoficzno-metodologicznej swoich badań, bez konieczności wchodzenia w polemikę z innymi nurtami w językoznawstwie. Niemniej, jeśli już taką polemikę cytuje za wybraną literaturą (str. 57-58), refleksja krytyczna powinna być zdecydowanie bardziej pogłębiona. Z punktu widzenia podejść opartych w szeroko pojętej kognitywistyce na założeniu, że prymarną bazą dla języka jest biologia i wrodzona zdolność do konstrukcji gramatyki języka przez dziecko w oparciu o dane dostarczane przez otaczającą społeczność językową, wynikająca z „praw formy” oraz „praw uczenia się”, a także „praw przetwarzania języka w umyśle”, pogląd na język jako na wytwór wyłącznie kultury, którego cechy systemowe nie wydają się wynikać z logicznych własności mechanizmów przetwarzania informacji przez mózg ludzki, ani też nie uwzględniają wpływu mechanizmów przetwarzania języka i jego artykulacji w komunika-

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

cji, jest pozbawiony obiektywnych kryteriów weryfikacji. Trudno wyjaśnić odwołując się do czynników kulturowych, dlaczego na przykład języki tak odmiennych kultur, jakimi są kultura turecka i japońska, są językami z szykiem składników OV, a nie VO, jak w angielskim. Można się zgodzić, że nośnikiem kultury jest leksykon, bowiem jest nośnikiem wartości i wiedzy, ale leksykon nie wyczerpuje całości systemu językowego.

Rozdział 2 - kolejny rozdział teoretyczno-metodologiczny – jest wprowadzeniem do trzech zagadnień powiązanych z bilingwizmem: interferencji, zapożyczeń i przełączania oraz mieszania kodów. Autorka przytacza za reprezentatywną literaturą typy interferencji, ilustrując je przykładami. Prezentacja zjawiska zapożyczeń leksykalnych opiera się na typologii zapożyczeń leksykalnych Hauge-na (1956), a w kwestii zapożyczeń składniowych, na koncepcji Muyskena (2000).

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Oceniając dwa pierwsze rozdziały, należy podkreślić dobre przygotowanie teoretyczne autorki oraz umiejętność porządkowania i oceny odmiennych stanowisk.

W rozdziale 3 autorka wprowadza różne typy kodów mieszanych na bazie różnych odmian środowiskowych j. hiszpańskiego z dużą obecnością elementów angielskich i podejmuje bardzo rzetelną i kompetentną dyskusję krytyczną z tezą, że kody mieszane należy traktować jako pidżyny lub kreole. Autorka pokazuje tu przykłady wypowiedzi będących wynikiem przełączania kodów w komunikacji, a także zapożyczenia z j. angielskiego typowe dla badanej odmiany. Rozdział ten zawiera również opis wybranych językowych cech spanglisha, obejmujący zapożyczenia i ich procesy adaptacyjne na poziomie fonetycznym, gramatycznym oraz semantycznym, a także kreatywne modyfikacje zapożyczeń, charakterystyczne wyłącznie dla badanej odmiany języka hiszpańskiego, jak również m.in. neologizmy, kalki i neosemantyzmy. Czynnikiem odpowiedzialnym za mieszanie kodów językowych według autorki jest mieszanie kultur, a samo zjawisko autorka uważa za naturalne w sytuacji stabilnego kontaktu językowego. Dodatkowym argumentem przemawiającym za tym punktem widzenia jest utożsamianie się społeczności meksykańskiej, w szczególności emigrantów w drugim czy trzecim pokoleniu, z własnym językiem, tj. mieszkanką spanglish, który jest również językiem programów telewizyjnych, gazet, oraz literatury dedykowanej dla ludności USA posługującej się badanym kodem. Autorka kończy ten rozdział postulując potrzebę szczegółowych, kompleksowych

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

4 www.ifa.filg.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

badani uwzględniających nie tylko autentyczne, szerokie dane empiryczne, które mogłyby być bazą do rzetelnych uogólnień na temat językowego profilu badanego kodu i odzwierciedlały jego różnorodność, lecz również pozwalałyby na pogłębioną analizę socjolingwistyczną. Grupę posługującą się odmianą spanglish należało by zatem przypisać do odpowiedniego modelu socjolingwistycznego: *speech community* lub *community of practice*. Teza o kulturowym wymiarze kodu mieszanego, jakim jest spanglish, zyskałaby na sile, gdyby autorka wskazała w tej części wyraźnie, że zapożyczenia charakterystyczne dla spanglisha są nie tyle zapożyczeniami leksykalnymi, co kulturowymi. Pewien niedosyt pozostawia omówienie procesów adaptacyjnych zachodzących w spanglishu w oderwaniu od procesów adaptacyjnych towarzyszących zapożyczeniom angielskim do jednojęzycznej standardowej odmiany j. hiszpańskiego, ponieważ trudno bez danych porównawczych ocenić stopień kreatywności a tym samym odmienności spanglisha jako środowiskowej odmiany j. hiszpańskiego.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Problematyce socjolingwistycznej sytuacji diaspory meksykańskiej zamieszkującej USA, ze szczególnym uwzględnieniem Los Angeles w Kalifornii, poświęcony jest rozdział 4. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach, również i tutaj autorka pokazuje świetną znajomość literatury i erudycję. Czytelnik znajduje tu szczegółową historię emigracji meksykańskiej do USA, jak również dane dotyczące lokalizacji skupisk ludności pochodzenia meksykańskiego na terytorium USA. Autorka zdaje sobie sprawę z ważkości zróżnicowania źródeł materiałowych, z których korzysta w procesie analizy, i z tego względu socjologiczna charakterystyka ludności pochodzenia meksykańskiego, uwzględniająca dane demograficzne takie jak wiek, płeć oraz poziom wykształcenia oraz długość pobytu w kraju imigracji, przeprowadzona została na podstawie kwestionariusza internetowego obejmującego 128 respondentów. W większości były to osoby studiujące lub z wyższym wykształceniem, które wyemigrowały do USA dla polepszenia swojej sytuacji ekonomicznej i uzyskania lepszych szans zawodowych po ukończeniu 18. roku życia (Ankieta 2). Z tego powodu, ponad 80% imigrantów znało j. angielski w chwili przyjazdu do USA i większość z nich kontynuowało naukę tego języka po osiedleniu się w USA, uważając przy tym język za istotny środek poznawania świata i pozyskiwania wiedzy, w tym wiedzy i umiejętności językowych. Ponadto kwestionariusz wykazał, że większość badanych posługuje się w różnych kontekstach społecznych zamiennie j. hiszpańskim lub angielskim. Prawie 90% respondentów jest świadoma faktu, że w komunikacji z innymi imigrantami meksykańskimi zmienia kod językowy, a prawie

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

5 www.ifa.filg.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

1/3 respondentów przyznaje, że posługuje się kodem mieszanym w komunikacji w swoim otoczeniu językowym, które dla większości jest środowiskiem meksykańskiej mniejszości etnicznej. Z tego powodu ponad 60% respondentów identyfikuje się z krajem swojego pochodzenia. Analiza kwestionariusza badająca stosunek respondentów do kodu mieszanego ujawniła świadomość jego odmienności jako kodu językowego u użytkowników, jak również związek z poczuciem przynależności do etnicznej mniejszości językowej i kulturowej. Wyniki te, oparte na małej, liczącej zaledwie 128 osób próbie, wymagają konfrontacji z szerszym zestawem respondentów. Autorka wielokrotnie podkreśla liczebność imigracji meksykańskiej w USA. Według danych przytaczanych w literaturze, liczba imigrantów z Meksyku do USA w latach 2000-2010 wzrosła o ponad 15 milionów osób, co rodzi pytanie, czy rzeczywiście większość z nich stanowiły osoby wykształcone na co najmniej poziomie szkoły średniej, w miarę swobodnie posługujące się j. angielskim i zdolne do nauczenia się w krótkim czasie spanglisha.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Najcenniejszy komponent rozprawy stanowi rozdział 5, oparty o analizę wyników ankiety internetowej badającej zjawisko dwujęzyczności (przeprowadzonej w grupie respondentów jednojęzycznych oraz dwujęzycznych), wyniki ankiety przeprowadzonej wśród imigrantów meksykańskich zamieszkujących Los Angeles, o której była również mowa w rozdziale 4, a także o wyniki przeprowadzonych przez autorkę na przestrzeni dwóch lat wywiadów z sześciu osobami posługującymi się kodem mieszanym w codziennej komunikacji (w 60% rodzimym językiem był hiszpański, a w 40% angielski, przy czym wszyscy badani posiadali wysokie kompetencje językowe o obu badanych językach). W odróżnieniu od klasycznego badania Poplack et al. z roku 1988, przeprowadzonego na ludności frankojęzycznej w Kanadzie, którego wynikiem był staranny opis językowych wykładników dwujęzyczności, głównym celem ankiety 3 było uzyskanie szczegółowych danych na temat stosunku badanych do zjawiska jakim jest spanglish. Ponadto autorka śledziła dyskusje na temat kodu mieszanego na licznych forach. Badanie pozwala autorce na stwierdzenie, że stosunek większości respondentów do kodu mieszanego (spanglish) jest albo zdecydowanie pozytywny, albo neutralny. Badani uważają mieszanekę hiszpańskiego i angielskiego za naturalny system komunikacji, który odgrywa ważną rolę identyfikatora ich tożsamości etnicznej i narodowej. Unikatowy jest opis bilingwizmu 6 informatorów, z którymi autorka przeprowadzała długofalowe wywiady (Ankieta 3). Autorka omawia przytoczone przez respondentów przypadki interferencji językowej, a także opisuje zapożyczenia w materiale zgromadzonym w trakcie wywiadów.

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Korpus zapożyczeń jest szczupły i obejmuje 91 jednostek podzielonych na 10 grup semantycznych (str. 208-209). Ich dystrybucja w poszczególnych kategoriach, pokazana w tabeli 35 na str. 213, ujawnia stosunkową dominację słownictwa związanego z pracą. Według autorki, wskazuje to na motyw potrzeby językowej i na leksykalny charakter zapożyczeń. Niemniej lektura zgromadzonego materiału wskazuje raczej na kulturowy wymiar tych zapożyczeń (np. *team, worker, boss, bank holiday* itp.), co zresztą potwierdza główną tezę autorki o kulturowym uwarunkowaniu badanej odmiany i co powinno zostać podkreślone w opublikowanej wersji rozprawy. Kolejną grupą elementów z j. angielskiego w Spanglish są cytaty, jednak nie jest jasne, dlaczego np. *hospital* i *bank holiday* znajdują się i na liście zapożyczeń (str. 212) i na liście cytatów (str. 214). Cenne z punktu widzenia teorii kontaktu językowego a także opisu językowej warstwy spanglish, są fonologiczne i morfologiczne procesy adaptacyjne opisane w rozdziale 5. Niemniej, jak przyznaje sama autorka na str. 220, opisane są one wybiórczo, bez odniesienia do typów adaptacji zapożyczeń angielskich w jednojęzycznej standardowej odmianie j. hiszpańskiego, w co jest pewnym minusem badania. Brak próby skonfrontowania zapożyczeń, wtrąceń, kalk i neosemantyzmów w spanglish z podobnymi zjawiskami z j. angielskiego w standardowym hiszpańskim utrudnia ocenę roli, jaką zapożyczenia angielskie pełnią w spanglish, na ile ujawniają one uwarunkowania środowiskowe i stanowią o specyfice odmiany spanglish na tle innych. Również opis *code switches* jest wrywkowy. Nie zawiera bowiem pełnego opisu zjawiska od strony formalnej, ani od strony funkcji, jaką *code-switches* pełnią w komunikacji, bez którego trudno w pełni ocenić funkcjonalność badanej odmiany. Interesujące byłoby również porównanie cech badanej odmiany ze specyfiką np. ponglisha lub innego kodu wykształconego w społeczności dwujęzycznej i dwukulturowej.

Rozprawę zamyka starannie skomponowane podsumowanie, w którym autorka przedstawia główne ustalenia poczynione w części badawczej.

Od strony językowej i redakcyjnej, rozprawa została przygotowana ze starannością, niemniej zawiera pewne błędy i usterki. Niezgodnie z kanonem dyskursu naukowego, autorka stosunkowo często używa określeń typu perswazyjnego i ekspresyjnego (np. *bezsprzecznie, niezaprzeczalnie, dramatycznie* w streszczeniu w j. polskim, a w tekście w j. angielskim stosunkowo często pojawiają się takie kwalifikatory jak *unquestionably, undeniably, indisputably, irrefutably*).

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

7 www.ifa.filg.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Recenzowana rozprawa ma wysoki walor naukowy. Autorce należy się uznanie za przeprowadzenie szczegółowej analizy zjawiska dwujęzyczności wśród diaspory meksykańskiej w USA, a konkretnie w Los Angeles, na podstawie różnorodnych badań empirycznych. Rozprawa jest źródłem bardzo bogatych i inspirowanych rozważań nad dwujęzycznością i dwukulturowością w kontekście imigracji Meksykanów do USA i powinna zostać opublikowana drukiem. Przygotowując monografię do druku, autorka powinna opisując spanglish uwzględnić tendencje rozwojowe standardowego j. hiszpańskiego w zakresie zapożyczeń z j. angielskiego, zjawiska przełączania kodów w środowisku jednokulturowym, a także zwrócić większą uwagę na aspekty kulturowe odgrywające rolę w językowej warstwie spanglisha.

Wydział Filologiczny

Wniosek końcowy

Rozprawa mgr Justyny Pawliszko ma walory zarówno teoretyczno-metodologiczne, jak i praktyczne. Stanowi ważny przyczynek do badań nad socjologicznymi i kulturowymi uwarunkowaniami komunikacji werbalnej w otoczeniu dwujęzycznym/wielojęzycznym i dwukulturowym/wielokulturowym, w tym nad kontaktem językowym. Praca reprezentuje bardzo dobry poziom naukowy, oparta jest na szerokiej literaturze, która została wykorzystana w sposób twórczy, i zawiera cenny materiał empiryczny, poddany starannej analizie.

Instytut

Filologii Angielskiej

Powyższe uwagi pozwalają na wysoką ocenę przedłożonej dysertacji doktorskiej jako studium dojrzałego teoretycznie i metodologicznie, popartego solidną analizą materiałową. W konkluzji, przedłożona do recenzji rozprawa doktorska spełnia w pełni wymagania ustawy i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki, mgr Justyny Pawliszko, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

8 www.ifa.filg.uj.edu.pl